

УДК: 811.133.1'27'42 :004.738.

ГОЛТВЯНИЦЯ Н.Ю.

*(Запорізький національний технічний університет)***ВЕРБАЛЬНІ МАРКЕРИ МІЖПЕРСОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДИСТАНЦІЇ
У ФРАНЦУЗЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ФОРУМАХ**

У статті розглядається соціальний дейксис у формах апелятиву, етикетних формул вітання та прощання як маркер та регулятор соціальної міжперсональної дистанції між мовцями у віртуальному спілкуванні. Висвітлено зв'язок між вибором форм ритуальної взаємодії зі статусно-рольовими характеристиками співрозмовників у французьких Інтернет-форумах.

Ключові слова: Інтернет-форум, дискурсивна спільнота, комунікативна матриця, міжособистісні відношення, соціальна міжперсональна дистанція, соціальний дейксис.

Голтвяниця Н.Ю. Вербальные маркеры межперсональной социальной дистанции во французских Интернет-форумах.

В статье рассматривается социальный дейксис в формах апеллятива, этикетных формул приветствия и прощания как маркер и регулятор социальной межперсональной дистанции между говорящими в виртуальном общении. Показано связь между выбором форм ритуального взаимодействия со статусно-ролевыми характеристиками собеседников во французских Интернет-форумах.

Ключевые слова: Интернет-форум, дискурсивное сообщество, коммуникативная матрица, межличностные отношения, социальная межперсональная дистанция, социальный дейксис.

Goltvyanytsya N.Yu. Verbal Signs of Social Interpersonal Distance in French Internet Forums. This article examines the social deixis in its forms of address, greetings and farewell phrases as indicator and regulator of social interpersonal distance between interlocutors in virtual communication. The article also examines the relation between the choices of ritual conversation forms and the interlocutor's status and role characteristics in French Internet forum.

Key words: Internet forum, discourse community, communication matrix, interpersonal relationships, social interpersonal distance, social deixis.

В умовах сучасного гуманітарного знання лінгвопрагматика не обмежується лише мовою та мовленням, вона неодмінно звертається до психологічних, соціальних, політичних, культурних та інших факторів комунікативної взаємодії. Найбільш вагомими компонентами комунікативної ситуації є комуніканти, сфери їх свідомості та текст як посередник спілкування. Інші компоненти знаходяться в певних сталих відносинах з ними та визначають спосіб й особливості реалізації комунікативної взаємодії [Селіванова 2004, с. 158].

Метою цієї наукової розвідки є розглянути вербальні маркери міжособистісних взаємин у французьких Інтернет-форумах.

Об'єктом є діалогічне мовлення французьких Інтернет-форумів, а предметом – апелятиви, етикетні формули вітання та прощання у якості маркерів міжперсональної соціальної дистанції між співрозмовниками у французьких Інтернет-форумах.

Наше мовлення регулюється тим місцем та роллю, які визначає нам суспільство в тому чи іншому комунікативному контексті. Для того, щоб стати повноцінним членом свого етнокультурного соціуму, мовець зобов'язаний дотримуватись у своєму мовленні правил, установлених у цьому суспільстві, що визначають, які мовні засоби вибирати відповідно до тієї чи іншої соціальної ситуації чи ролі та як залежно від цього інтерпретувати висловлювання оточуючих [Тарасова 2000, с. 274].

Соціальний компонент є невід'ємною складовою мовлення. На процес спілкування впливають параметри комунікативної ситуації, соціальна характеристика мовця, його місце в соціальній групі та взаємини з іншими членами цієї групи. Кожний мовець є носієм уявлень про особливості комунікативної взаємодії в межах певного соціуму. Такий підхід до мовлення пов'язаний з аналізом комунікативної матриці (Дж.Дж.Гамперц, Д.Х.Хаймс, К.Кербрат-Ореккйоні) дискурсивної спільноти – лінгвістичного аналога соціальної групи [Бергельсон 2005, с. 13]. Ключовими елементами цієї спільноти є соціальні статуси комунікантів. Соціальні статуси можуть бути симетричними та асиметричними, внаслідок чого між комунікантами виникає міжперсональна дистанція. Остання являє собою динамічний конструкт, що виступає ключовим регулятором комунікативної поведінки в межах обраної дискурсивної спільноти. На соціальний статус та, відповідно, соціальну дистанцію, у першу чергу, впливає соціо професійна приналежність мовця, щодо якої вік та гендер виступають у мовленні динамічними конструктами, тобто можуть проявлятися з різною мірою інтенсивності до повної їх нейтралізації в тексті, наприклад, при дистантних соціальних взаєминах. Невід'ємною складовою комунікативної матриці є соціальний дейксис – мовні символи комунікативної дистанції та соціальних, наприклад, рольових відносин мовців [Макаров 2003, с. 92]. Соціальний дейксис дає змогу побачити в системі лінгвальних категорій засоби, функціональне навантаження яких

полягає в організації взаємодії між комунікантами [Данилова 2001, с. 203]. Саме ж діалогічне спілкування відбувається як соціовербальна інтеракція за умови, що мовець принципово орієнтований на слухача чи читача, враховуючи його соціальний статус [Саушева 2005, с. 55].

Комунікант розглядається як мовна особистість, що містить у своїй структурі соціальні та соціолінгвістичні характеристики мовної спільноти, до якої належить досліджувана особистість, а також відомості психологічного рівня, зумовлені приналежністю цієї особистості до більш вузької референтної групи чи окремого мовленнєвого колективу, які визначають колорит її дискурсу [Караулов 1988, с. 191-192].

Реальна, віртуальна та інтрасуб'єктна (автокомунікація) комунікації на онтологічному рівні відрізняються лише фізичною присутністю співрозмовника – *Іншого*, а всі відмінності між ними є результатом особливостей природи співрозмовника. У випадку реального спілкування віч-на-віч сприйняття співрозмовника відбувається мультіканально: через зоровий, слуховий канали, а інтерпретація повідомлень часто залежить від його соціально-психологічних характеристик. Обидва співрозмовники мають змогу бачити один одного, чути голос, оцінювати висловлювання в контексті тієї інформації, що надходить різними каналами. При листуванні чи використанні телефону домінує один із каналів надходження інформації, що одразу ж відобразилось на появі переліку “правил” листування чи ведення телефонної розмови для забезпечення реалізації мовцем комунікативної мети. У випадку віртуальної комунікації, а саме тих її форм, що не передбачають використання веб-камери (чат, форум та ін.), конструювання образу співрозмовника фактично відбувається на основі інтерпретації вербально-семіотичних текстів повідомлень. В Інтернет-спілкуванні образ співрозмовника замінюється текстом його повідомлень (іноді доповнюється ніком та аватаром) – реалізується один із канонів епохи постмодернізму про те, що тіло є текстом, а текст стає тілом (Р.Барт) партнера по комунікації.

Віртуальна реальність конструюється саме в межах реальності реальної, за зразком її [Таратута 2003, с. 16]. В Інтернеті зберігається соціальна стратифікація, але на інших підставах, насамперед, за правом доступу до інформації, оскільки без соціальної стратифікації неможливий соціальний порядок [Бондаренко 2004, с. 163]. Відтак у віртуальному спілкуванні зберігається основна частина соціальних регуляторів мовлення, що існують у реальному повсякденному спілкуванні, оскільки фактично буде зберігатися модель соціальних взаємин у спільноті в межах Мережі.

Кожна гілка Інтернет-форуму являє собою окрему дискурсивну спільноту, комунікативна матриця якої детермінується, як і при реальному спілкуванні, статусно-рольовою диференціацією учасників діалогу і яка притаманна обома типам діалогічного мовлення. Більш того, засвоєння форм ритуальної взаємодії (представлення, вітання та ін.) і особлива символічна система (жаргон, сленг) є необхідною умовою для процесу соціалізації у віртуальній спільноті (С.В.Бондаренко, Л.Ф.Компанцева). Тому аналіз соціальних дейксисів, доповнений розглядом стилю / реєстру мовлення, спроможний дати уявлення про існуючі соціальні міжперсональні зв'язки між комунікантами в спільноті.

У нашому дослідженні аналіз міжособистісних відносин у французькому діалогічному мовленні спирається на методіку Дж.Лайонза, який стверджує, що діалог будують люди, які вибирають та виконують певні ролі зі свого репертуару. Для цього вони використовують знання про: 1) ролі; 2) статус; 3) локалізацію в просторі та часі; 4) ступінь формальності; 5) медіум спілкування (писемну чи усну маніфестацію зі своїми законами); 6) предмет розмови; 7) реєстр чи стильовий ключ [Лайонз 1977, с. 66]. Мовець весь час прагне зворотного зв'язку зі своїм співрозмовником, що свідчить про увагу та бажання продовжувати діалог. Зрозуміло, що названі вище параметри зазнаватимуть змін залежно від особливостей дискурсивного середовища, у якому розгортається діалог.

Уже традиційний поділ мовлення на субстандартний, нейтральний та суперстандартний реєстри знаходить відображення й у віртуальному спілкуванні. І якщо в реальних дискурсивних спільнотах соціальна стратифікація ґрунтується на соціоантропологічних особливостях мовців (соціо професійний статус, гендер, вік), то у віртуальних спільнотах модель соціальної стратифікації, типова для реальної комунікації, переноситься в нові умови функціонування та конструюється переважно лінгвальними засобами. Соціальна міжперсональна дистанція, що є наслідком асиметричності статусів у спільноті, відтак маркується й регулюється соціально маркованими мовними одиницями – соціальними дейксисами – в обох типах спільнот. Такі соціальні дейксиси як апелятиви, етикетні формули вітання та прощання в поєднанні з мовним реєстром та темою діалогу не лише віддзеркалюють соціальний статус співрозмовників, але й надають інформацію про специфіку комунікативної матриці новому учасникові спільноти, що є першочерговою умовою успішної соціалізації мовця в Мережі.

Визначення лінгвальних особливостей діалогічної взаємодії, у тому числі й реалізації правил та сценарію комунікативної поведінки у певному соціальному контексті, становить основу для опису комунікативної матриці дискурсивної спільноти.

Розгляд функціонування апелятивів в Інтернет-форумах засвідчує, що титули *Monsieur/ Madame/ Mademoiselle* у французькому соціокультурному фрагменті знань пов'язані з дистантним *Bu*-спілкуванням, що знаходить своє відображення у віртуальному просторі. Виникнення ж іронічного ефекту від їх вживання у форумах пояснюється саме тенденцією Інтернет-спілкування до скорочення соціальної міжперсональної дистанції.

У цілому, вживання апелятивів у повідомленнях форумів є непоширеним явищем і переважно їх функцією в цьому типі діалогу є виокремлення серед спільноти адресата повідомлення: 1. *Très bon commentaire cris_one*. 2. *Bonjour Viper*. 3. *Stelle83, je n'interprète pas la question comme vous*.

Типовими для форумів є також апелятиви на позначення колективного адресата, що свідчить про сприйняття учасників підфоруму однією спільнотою, а також підтверджує прагнення індивіда приєднатися до спільноти, тим самим скоротивши дистанцію між собою та іншими учасниками групи: звертання *vous, tout le monde (tt le monde), tou(te)s, les amis*:

Отже, у форумах звертання частково втрачає свій контактостановлювальний потенціал, за винятком тих випадків, коли необхідно виокремити співрозмовника серед інших членів спільноти.

Дистантні апелятиви *Monsieur/ Madame/ Mademoiselle* у форумах є маркованими і вживаються переважно або для створення максимальної дистанції між співрозмовниками, або для надання спілкуванню дещо іронічного відтінку. Афективні звертання *adj. possessif + belle + Nom, adj. Possessif + chou/ puce* сприяють ще більшому скороченню міжперсональної дистанції співрозмовників у форумі та протіканню невимушеного діалогу між ними.

У французькому діалогічному мовленні звертання є соціально маркованими і можуть бути поділені на три великі групи: 1) характерні для дистантного *Bu*-спілкування – апелятивні конструкції з *Madame, Monsieur*, звертання за посадою адресата; 2) типові для *tu*-спілкування – демінутиви, прізвиська, афективні звертання, терміни на позначення родинних зв'язків; 3) змішаний або нейтральний тип – власні імена та ніки. Вибір звертання детермінується не тільки соціальним статусом комунікантів, але й, значною мірою, дистантністю комунікантів, а також їх комунікативними інтенціями і формою спілкування. Незважаючи на те, що у віртуальному просторі дещо змінюється функціональне навантаження звертань, їх значення як соціальних дейксисів залишається практично незмінним і вони маркують ту ж саму соціальну дистанцію між співрозмовниками, що й у ситуації реального спілкування.

Поряд зі зміною функціонального навантаження апелятивів у процесі регуляції та маркування соціальної міжперсональної дистанції зростає роль дейктичних займенників та сполучуваних з ними форм дієслів 2-ї особи однини й множини. Для скорочення дистанції мовці, як і в реальному спілкуванні, надають перевагу займеннику *tu* та дієсловом у 2-й особі однини. При цьому допускається використання вказаних граматичних форм до незнайомих співрозмовників, що лише надає невимушеності спілкуванню, тоді як у реальному спілкуванні подібна комунікативна поведінка сприймається як агресія та порушення норм спілкування. Можна стверджувати, що Інтернет-простір не регламентує суворим чином вживання дейктичних займенників, про що свідчить наявність в окремих повідомленнях дистантних та зближуваних дейктиків. Таке поєднання притаманне соціально асиметричним інтеракційним парам “модератор-відвідувач” і саме в мовленні першого, що визначає усвідомлення модератором свого більш високого статусу в межах конкретної дискурсивної спільноти і водночас прагнення дотримуватися більш невимушеного, неформального стилю спілкування.

Серед етикетних кліше вступного та заключного блоків діалогу не було зафіксовано жодного випадку використання комунікеми *Ça va?* в Інтернет-форумах. Оскільки провідною функцією комунікеми є перевірка та/чи підтримка каналу зв'язку між комунікантами, то у віртуальному просторі в цьому відпадає потреба через суто технічні причини.

Уживання етикетних формул подяки, вигуків у функції формул вітання свідчить про те, що співрозмовники визначають розмовну гілку як суцільний діалог (континуумність форуму), наближений до усного спілкування (*Eh oui!*). Однак з позицій спроможності відображення соціальної дистанції ці формули можна вважати швидше нейтральними.

Нульова присутність етикетної формули вітання припустима, коли повідомлення є відповіддю на одне з попередньо розміщених, або доповнює роздуми з приводу певного питання.

Етикетна формула *Bonjour / Bonsoir* функціонує незалежно від типу стосунків між комунікантами, вона є немаркованою, на відміну від маркованої *Salut*, і функціонує в контекстах, де

між співрозмовниками неформальні симетричні відносини. Форма *Salut* виступає соціальним дейксісом малої соціальної дистанції між комунікантами. Відповідно, вживання її буде створювати в адресата ефект зближення, скорочення дистанції, а вживання цієї формули саме щодо незнайомих створює ефект рівності.

Аналіз Інтернет-форумів засвідчує наявність таких типів етикетних прощальних формул: 1) характерні для ситуацій реального спілкування (*Salut, Au revoir, à bientôt, à plus tard* (A+ на мові текст) та ін.); 2) подяка *Merci*; 3) традиційні заключні фрази листів (*Bien amicalement, Cordialement*), оскільки більшість реплік Інтернет-форумів за макроструктурою співвідноситься зі структурою листа.

У віртуальному *tu*-спілкуванні в заключному комунікативному блоці діалогу переважають вирази, що розповсюджені в розмовному мовленні, тоді як у віртуальному *Vu*-спілкуванні – кліше, характерні для листування.

Результати проведеного дослідження свідчать про плідність лінгвопрагматичного аналізу міжособистісних відносин у діалогічному мовленні та відкривають **перспективи** для подальшого його вивчення з позицій когнітивно-дискурсивного підходу, а також розвитку лінгвістичної ідентифікації особистості.

Література

- Бергельсон М. Б. Прагматическая и социокультурная мотивированность языковой формы: автореф. на соиск. уч. степ. д.ф.н.: спец. 10.02.19 "Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика" / М. Б. Бергельсон. – М., 2005. – 45 с.
- Бондаренко С. В. Социальная структура виртуальных сетевых сообществ: дис. ... доктора социологических наук: 22.00.04 / Бондаренко Сергей Васильевич. – Ростов-на-Дону, 2004. – 396 с.
- Данилова Н. К. "Знаки субъекта" в дискурсе / Н. К. Данилова. – Самара: Изд-во "Самарский университет", 2001. – 225 с.
- Караулов Ю. Н. Языковая личность и национальный характер / Ю. Н. Караулов // Современная наука: познание человека. – М.: Наука, 1988. – С.182-199.
- Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 276, [1] с.
- Саушева Е. В. Образ социального статуса коммуниканта в диалоговом дискурсе: На материале английского и русского языков: дис. ... кандидата филол. 10.02.19 / Саушева Елена Владимировна. – Москва, 2005. – 167 с.
- Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. / Е. А. Селиванова – К.: Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с.
- Тарасова Е. В. Речевая системность в терминах лингвопрагматики / Е. В. Тарасова // Вісник ХНУ. Сер. Філологія. – Харків: ХНУ, 2000. – № 471. – С. 273-279.
- Таратута Е. Е. Социальный смысл виртуальной реальности: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата философских наук: спец. 09.00.11 "Социальная философия" / Е. Е. Таратута. – Санкт-Петербург, 2003. – 31 с.
- Lyons J. Semantics / J. Lyons. – Cambr. etc.: Cambr. UP, 1977. – xiv, 897 p.

УДК: 811.111' 36-112

ЗАДІЛЬСЬКА Г.М.

(Дрогобицький державний педагогічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАЗОВИХ КОНСТИТУЕНТІВ У СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ

З ПІДРЯДНИМИ ДОДАТКОВИМИ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ТА ПРОЗІ

У статті розглядаються структурні типи порядку слів складнопідрядних речень з підрядними додатковими у давньоанглійській поезії та прозі різних жанрів. Виділено чинники, що визначають організацію структурних та функціональних особливостей порядку розташування базових конститuentів у складнопідрядному реченні з підрядними додатковими.

Ключові слова: структурні типи порядку слів, базові конститuentи, складнопідрядне речення, підрядне додаткове речення.

Задильская Г. Н. Особенности функционирования базисных конститuentов в сложноподчиненных предложениях с придаточными дополнительными в древнеанглийской поэзии и прозе. В статье рассматриваются структурные типы порядка слов сложноподчиненных предложений с придаточными дополнительными в древнеанглийской поэзии и прозе разных жанров. Выделены принципы, определяющие организацию структурных и функциональных особенностей порядка размещения базисных конститuentов в сложноподчиненном предложении с придаточными дополнительными.

Ключевые слова: структурные типы порядка слов, базисные конститuentы, сложноподчиненное предложение, придаточное дополнительное предложение.

Zadil's'ka H. M. The Peculiarities of Functioning of the Basic Constituents in the Complex Sentence with Object-Clauses in Old English Poetry and Prose. This article focuses on the structural types of word order in the complex sentences with object-clauses in Old English poetry and prose of different genres. The principles which determine the organization of word order of the basic constituents in the complex sentence with object-clauses are distinguished.

Key words: structural types of word order, basic constituents, complex sentence, object-clause.